

УДК 343.972+343.974

Олексій Олексійович СТЕПАНЧЕНКО,

кандидат юридичних наук,

докторант Донецького юридичного інституту МВС України

САКРИФІКАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ НЕБЕЗПЕКИ ПОШИРЕННЯ ЕТНОРЕЛІГІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ

Етнорелігійний тероризм справедливо визнається однією з найбільш значних проблем сьогодення. Небезпечність етнорелігійного тероризму полягає в тому, що його прояви не обмежуються географічними кордонами між державами і спрямовані на спричинення знаної фізичної, матеріальної та моральної шкоди особам та соціальним інститутам, які належать до різних релігій, народів, цивілізацій, надаючи цьому явищу міжнародного масштабу. Разом з тим слід відзначити й іншу небезпеку етнорелігійного тероризму, а саме залучення до рядів терористичних угруповань широких мас населення, що створює серйозні виклики нормальному соціальному і правовому розвитку держави.

За семантичною ознакою англомовні дослідники виділяють два типи жертв терористичних атак: 1) активна жертва (sacrifice); 2) пасивна жертва (victim). В українській мові не існує прямого аналогу такого розподілу. Активними жертвами тероризму зазвичай називають терористів-фанатиків, які прагнуть досягти своїх злочинних цілей ціною самопожертви, а часто й самознищення. Кримінологи виділяють їх в окремий тип жертв, які є одночасно і терористами, і жертвами втягнення у терористичну діяльність. З. П. Шепарович наводить таких терористів самовіктимізованими злочинцями (self-victimized perpetrators) [1, р. 22]. У зв'язку з цим західні кримінологи розрізняють процеси сакрифікації і віктимізації населення [2, р. 69]. Під сакрифікацію населення в контексті небезпек поширення етнорелігійного тероризму пропонуємо розуміти залучення до діяльності етнорелігійних терористичних угруповань значної кількості прихильників з ідеалізованим уявленням про діяльність терористів. Таким чином сакрифікація охоплює як зовнішні, так і внутрішні сторони людської поведінки.

Соціологи відмічають, що сучасний тероризм має всі особливості та ознаки глобального мережевого проекту. Серед таких ознак О. Г. Леонова насамперед називає наявність фігури духовного лідера та застосування маніпулятивних технологій, що стосуються маніпулювання масовою свідомістю. Усіх потенційних екстремістів та терористів дослідниця називає жертвами маніпулятивного управління, зміст якого полягає в політичному впливі на ментальні установки

груп осіб з метою примушування їх до вчинення певних дій або відмови від таких дій [3]. Жертвами втягнення у терористичну діяльність націоналістичних або релігійних угруповань стають переважно соціально та матеріально незахищені молоді люди, які через вікову та психологічну незрілість демонструють максималізм в оцінках і судженнях, значну залежність від сторонньої точки зору. Під час своїх вербувальних практик терористи користуються маніпулятивними психологічними засобами, як правило, використовують просту, метафоричну мову, повторювальні та самомедитативні вирази, які знижують здатність осіб до самостійного міркування.

Сакрифікації населення етнорелігійними терористичними угрупованнями також сприяють якісні зміни в сучасних релігійних течіях. Наприклад, в ісламі знову відроджується ідеал мучеництва, актуалізуються есхатологічні компоненти, що вміло використовується лідерами терористичних угруповань [4, с. 56–58]. Цей феномен тісно пов'язаних з духовними та політичними потребами сучасної мусульманством цивілізації, яка не в змозі отримати негайні та вагомі переваги у конкурентному протистоянні країнам Західної демократії. Застосовуючи суворі релігійні практики в буденному житті та використовуючи самопожертву терористів-смертників в етнорелігійному протистоянні, іслам намагається демонструвати свою перевагу та виражає духовний протест проти політичного та ідеологічного домінування матеріалізму західної цивілізації.

На жаль, діти також все частіше залучаються до злочинної діяльності етнорелігійних терористичних угруповань. Хоча точна статистика з цього приводу відсутня, Глобальний індекс тероризму підтверджує тенденцію підвищення частоти залучення дітей до терористичних угруповань, у тому числі використання їх в якості терористів-смертників. Так, наприклад, шокуючим є теракт, що відбувся в січні 2015 р. на Понеділковому базарі в Майдугурі, Нігерія, в результаті якого вибух бомби, закріплений на десятирічній дівчинці, забрав життя більше 20 людей [5, р. 54]. Діти та молодь стають ідеальною зброєю в руках терористів, тому підвищена віктимність зазначених вікових категорій осіб має бути врахована від час розробки заходів віктимологічної профілактики етнорелігійного тероризму.

Не слід недооцінювати ризики поширення міжнародних проявів етнорелігійного тероризму на територію України. На сьогоднішній день фахівці Національного інституту стратегічних досліджень відзначають перетворення потенційних загроз етнорелігійного тероризму у реальне використання України міжнародними терористичними організаціями в якості «транзитної» держави для переправлення, перепочинку, лікування та вербування нових членів. Так за останній

час співробітниками СБУ було виявлено та заблоковано декілька транзитних каналів переправлення іноземних бойовиків міжнародної терористичної організації «Ісламська Держава»: у Харкові оперативники спецслужби виявили приватну квартиру, що використовувалася для тимчасового переховування членів цієї організації, які мали намір транзитом виїхати в сирійсько-іракську зону бойових дій; у Дніпрі було затримано вихідця з однієї з колишніх республік Радянського Союзу, якого розшукував Інтерпол та який брав безпосередню участь у вербуванні та переправленні прихильників «Ісламської держави» з країн Центральної Азії до Сирії, забезпечував їх коштами, місцями проживання та проїзними документами [6, с. 14]. Відповідно, навіть з першого погляду суто локальні прояви етнорелігійного тероризму не можуть бути пояснені тільки місцевими чинниками, а мають бути проаналізовані в контексті тенденцій міжнародної терористичної діяльності. Сакрифікації населення України етнорелігійними терористичними угрупованнями сприяють наступні фактори: наявність значної кількості громадян, які мають навички володіння зброєю та військову підготовку, збільшення обсягу незаконного обігу зброї в Україні, низькі рівень життя населення та високий рівень безробіття, активне використання терористами новітніх комунікаційних технологій в своїй діяльності для здійснення вербувальної роботи, підтримання зв'язку зі своїми осередками, надання своїм прихильникам та послідовникам інструкцій щодо особливостей підготовки та здійснення терористичних атак тощо. За різними оцінками на теперішній час існує не менше 5000 сайтів, створених терористичними організаціями [6, с. 6].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що терористи підживлюються майже невичерпаним людським ресурсом для отримання зазобованих виконавців своїх злочинних планів і одночасно підкріплюють віру учасників терористичного руху і просто його симпатиків шляхом штучної міфологізації образу мучеників-терористів, які загинули в нерівній війні. За наявності всіх необхідних умов осіб, які були втягнуті в діяльність етнорелігійних терористичних угруповань з використанням маніпулятивних практик, на наш погляд, слід визнавати жертвами цього злочину. Вбачається, що ризики сакрифікації широких мас населення держав мають бути неодмінно враховані від час розробки заходів протидії актам етнорелігійного тероризму як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Список бібліографічних посилань

1. Šeparović Z. P. International Terrorism: Large-Scale Victimization self-victimised perpetrator. Pp. 20–30.
2. Fischer K. Between Sacrificion and Victimization. On Political Semantics and Its Strategic Function. Large-scale Victimization as a Potential Source of

Terrorist Activities. Importance of Regaining Security in Post-Conflict Societies. Amsterdam, 2006. Pp. 67–73.

3. Леонова О. Г. Терроризм как глобальная деструктивная технология. Выступление на II Всероссийской научно-практической конференции в МГУ им. М. В. Ломоносова. Москва, 13–14 октября 2010 года // Национальный антитеррористический комитет : сайт. URL: <http://nac.gov.ru/publikacii/vystupleniya-i-intervyu/leonova-og-terrorizm-kak-globalnaya.html> (дата звернення: 01.10.2017).

4. Чудинов С. И. Постмодерн, гедонизм и мученичество (цивилизационные детерминанты и этические аспекты религиозного экстремизма в мусульманской культуре). *Научные ведомости БелГУ. Сер.: Философия. Социология. Право*. 2011. № 8 (103), вып. 16. С. 52–62.

5. Global Terrorism Index 2016. 104 p. // Vision of Humanity. URL: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/02/Global-Terrorism-Index-2016.pdf> (дата звернення: 01.10.2017).

6. Міжнародний тероризм: загрози для України : аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень : сайт. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/mizhnar_teror-17f29.pdf (дата звернення: 01.10.2017).

Одержано 21.11.2017

УДК 35.071

Сергій Іванович ХАЛИМОН,

доктор юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри управління оперативно-розшуковою діяльністю
факультету правоохоронної діяльності*

Національної академії Державної прикордонної служби України

СЛУЖБОВО-БОЙОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Державна прикордонна служба України (далі – ДПС України) є правоохоронним органом спеціального призначення. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» органи охорони державного кордону безпосередньо виконують поставлені перед ДПС України завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону України. Основною оперативно-службовою ланкою ДПС України, на яку покладаються охорона певної ділянки державного кордону самостійно чи у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону та Морською охороною, забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму, а також здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів є – прикордонний загін [1].